4. ÜNİTE

HADİS ÇEŞİTLERİ

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Kültürümüzde önemli şahsiyetlere ait birtakım güzel sözler ve özdeyişler vardır. Siz de özellikle sahabe ve tâbiîn büyüklerine ait bazı sözler bulunuz.

2. Sizce örnek almamız bakımından Peygamberimizin (s.a.v.), sahabenin ve tâbiînun sözleri arasında bir fark olmalı mı? Tartışınız.

3. Bir haberi aktaran kişi sayısının az ya da çok olması o haberin doğruluk derecesini etkiler mi? Tartışınız.

4. Zaman zaman sosyal medyada, takvim yapraklarında hadis olduğu ileri sürülen birtakım sözler okuyoruz. Bu sözlerin gerçekten hadis olduğunu hemen kabul edebilir miyiz?

5. Peygamberimizin (s.a.v.) otoritesinden yararlanmak adına, bazı sözler uydurup Peygamberimizin (s.a.v.) hadisiymiş gibi aktarmak ne tür problemler doğurabilir? Tartışınız.

1. Kaynağına Göre Hadis Çeşitleri

Hadisler; kaynağına,ravi sayısına ve sıhhat derecesine göre üç kısma ayrılır. Bu kısımlardan her birinin ayrıca alt başlıkları bulunmaktadır.

Kaynağına göre, bir diğer deyişle söyleyeni bakımından hadisler dört gruba ayrılır:

1.1. Kutsî Hadis

Peygamber Efendimizin Allah Teâlâ'nın sözü olduğunu belirterek ifade buyurduğu hadislere **"Kutsî Hadis"** denir. Başka bir deyişle Hz. Peygamber'in Kur'an dışında Allah'a dayandırarak söylediği hadislerdir. Bu tür hadislerin kelimeleri Peygamber Efendimize, manası ise Allah'a aittir.

Kutsî hadisler genelde قَالَ اللهُ "Allah buyurdu ki" şeklinde ya da قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ "Resulullah Rabb'inden naklederek buyurdu ki" şeklinde ifadelerle rivayet edilmiştir.

DİKKAT EDELİM

Kur'an ile kutsî hadis aynı şey değildir. Kutsî hadisleri Kur'an ayetlerinden ayıran temel bir fark vardır. Kur'an hem söz hem de mana olarak Allah kelamı iken, kutsî hadislerde Peygamber Allah'tan aldığı manayı kendi sözleriyle ifade eder. Bu yüzden Kutsî hadis Kur'an ayeti olarak değerlendirilmez ve lafızlarıyla da ibadet edilmez.

Kutsî hadisi diğer hadis çeşitlerinden ayıran en önemli nokta, Resulullah Efendimizin bu hadisleri Allah Teâlâ'nın söylediğini belirtmesidir. Bu yüzden kutsî hadise, "İlahî" veya "Rabbânî" hadis de denir.[1]

1.2. Merfû Hadis

Hem lafız hem mana olarak Hz. Peygambere ait olan hadislere **merfû hadis** denir.

Muhammed (s.a.v.)

Merfû rivayetler Resulullah'ın sözleri, davranışları, onayları (takrirleri), ahlakı veya şemâiline (yaradılış özelliklerine) dair hadislerdir.

Sahabilerin Resulullah'a nispet etmedikleri halde, kendi görüş ve düşünceleriyle söylemeleri de mümkün olmayan söz ve davranışları merfû hadis kabul edilir. Mesela bir sahabi cennet-cehennem gibi gaybı ilgilendiren yani akıl ve duyularla bilinmeyen bir konuda söz söyleyemez. Ama onun bu konudaki bir sözü Resul-i Ekrem'e nispet etmese bile merfû sa-

1 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 98-99.

yılır. Çünkü o sahabi bu bilgiyi mutlaka Peygamber Efendimizden almıştır. Ancak Allah'ın Resulü'ne açıkça nispet edilen hadislerden farklı olan bu rivayetlere *"hükmen merfû hadisler"* denir.[2]

Mesela Basra valisi Utbe b. Gazvân'ın, "cehennemin kenarından atılan bir taşın yetmiş sene geçmesine rağmen cehennemin dibini bulamayacağı" bize söylendi, şeklindeki sözü[3] açıkça Peygamberimizin sözü olarak aktarılmamış olsa da hükmen merfû bir hadistir. Zira böyle bir bilgiyi Utbe b. Gazvân'ın veya başka bir sahabinin kendi görüşü olarak söylemesi mümkün değildir.

BULALIM

Aşağıdaki hadis metninde cümle sonundaki parantezlerin içine merfû ve kavli hadis; merfû ve fiilî hadis; merfû ve ahlaki hadis cümlelerinden uygun olanları yazınız.

Enes b. Mâlik şöyle söyledi: Resulullah insanların en üstün ahlâka sahip olanıydı (.....). Bir gün beni bir işi için gönderdi. Ben "Vallahi gitmem" diyordum ama içimden de Resul-i Ekrem'in gönderdiği yere gitmeyi düşünüyordum. Yanından çıktım çarşıda oyun oynayan çocuklara rastladım. Bir de baktım ki Resulullah arkamdan ensemi yakalamış. Ona baktım gülüyordu (.....). Bana "Enescik sana söylediğim yere gidiyor musun?" dedi (.....). Ben de "Hemen gidiyorum Ey Allah'ın Resulü." dedim. Enes şu sözleri de ekledi: Allah'a yemin olsun ki Allah'ın Resulü'ne dokuz sene hizmet ettim. Yaptığım bir şeyden dolayı bana "Bunu neden böyle yaptın?" Ya da yapmadığım bir şey yüzünden "Şunu şöyle yapsaydın ya!" demedi (.....).

(Müslim, Fezâil, 54.)

1.3. Mevkuf Hadis

Sahabilere nispet edilen söz, fiil ve onaylara (takrirlere) **mevkuf hadis** denir.[4]

Mesela Hz. Ömer'in (r.a.):

وَاللهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ

"Vallahi biliyorumki sen bir taşsın insanlara ne yarar nede zarar veremezsin. Eğer ben Resülullah sallallahu aleyhi sellemi seni öperken görmeseydim seni öpmezdim." sözü[5] kavli bir mevkuf hadistir.

2 Mahmut Tahhân, Teysîrü Mustalahi'l-Hadis, s. 69-70.
3 Müslim, Zühd, 14.
4 Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvî, 3, 97.
5 Buhârî, Hac, 5; Müslim, Hac, 251.

كَانَ أَبُو بَكْرٍ اَلصِّدِّيقُ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ فِرَاشَهُ، أَوْتَرَ. وَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، يُوتِرُ اٰخِرَ اللَّيْلِ

"Hz. Ebu Bekir, yatmak istediğinde vitir namazını kılardı, Hz. Ömer ise gecenin sonunda vitrini eda ederdi."[6] sözü ise Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in davranışını anlattığı için fiilî bir mevkuf hadistir.

فَعَلْتُ كَذَا أَمَامَ أَحَدِ الصَّحَابَةِ وَلَمْ يُنْكِرْ عَلَيَّ

"Falan sahabinin huzurunda şöyle yaptım, o da benim bu hareketimi reddetmedi." şeklindeki bir ifâde de söz konusu sahabinin onayını (takrîrîni) içerdiği için takrîrî bir mevkuf hadistir.

1.4. Maktû Hadis

Mümin olarak bir veya birkaç sahabi ile karşılaşmış kimselere **tâbiî** denir. Çoğulu **"tabiûn"**dur. Tabiûna nispet edilen söz ve fiillere ise **maktû hadis** adı verilir.[7]

Maktû hadise şöyle bir örnek verebiliriz:

عَنْ عَطَاءٍ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَا : لَا يَؤُمُّ الْغُلَامُ قَبْلَ أَنْ يَحْتَلِمَ فِي الْفَرِيضَةِ وَلَا غَيْرِهَا

Tabiûn tabakasına mensup Atâ b. Ebî Rebâh ve Ömer b. Abdülaziz şöyle demişlerdir: "Bülûğa ermemiş bir çocuk farz ve diğer namazlarda imamlık yapamaz."[8] Bu sözü söyleyen Atâ b. Ebî Rebah ve Ömer b. Abdülaziz tabiûn tabakasında oldukları için hadis maktû'dur.

BİLGİ KUTUSU

Ebu Hanîfe'nin şu sözü, merfu, mevkuf ve maktû rivayetlerin her birine hadis denmesine rağmen onların kaynaklık değerinin bir olmadığını güzel bir şekilde anlatır:

"Hz. Peygamberden (s.a.v.) gelen hadislerin başım gözüm üstünde yeri vardır. Onlara muhalefet etmemiz mümkün değildir. Sahabilerden nakledilen hadislerde ise dilediğimizi seçeriz. Ancak onların görüşleri dışında başka bir görüş söylemeyiz." Tabiûn'un hadislerine gelince onlar da adam, biz de adamız."

(İbn Abdilber, el-İntikâ', s. 266.)

BULALIM

Aşağıdaki hadisin merfu, mevkuf, maktû ve kavli, fiilî, takrîrî hadis çeşitlerinden hangisi ile adlandırılacağını bulunuz:

Abdullah b. Zübeyr diyor ki: "Aişe ve Esma kadar cömert kadın görmedim. Ancak her birinin cömertlikleri birbirinden farklı idi. Aişe biriktirir öyle infak ederdi. Esma ise bugünden yarına bir şey saklamazdı"

(Buhârî, el-Edebü'l-müfred, C 1, s.106.)

6 Muvattâ, Salâtü'l-leyl, 3.
7 Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvî, C 3, s. 127.
8 İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, C 3, s. 206.

Yukarıda görüldüğü üzere Hz. Peygamber, sahabe ve tabiûna nispet edilen rivayetlerin her birine ortak bir kavram olarak "hadis" denmektedir. Bununla beraber onların bağlayıcılık değeri bir değildir.

Bir hadisin Resul-i Ekrem'den geldiği sabit olunca, o tüm Müslümanlar için bağlayıcıdır ve o hadisin gereği yapılır. İslam'da bu özellik Hz. Peygamber dışında hiç kimse için geçerli değildir. Bir sahabinin ictihad ve görüşleri ise genel kabule göre bağlayıcı değildir. Yani onu işiten bir müçtehidin ona uyması zorunlu değildir. Bununla birlikte sahabiler, vahyin inişine şahitlik ettikleri ve Hz. Peygamber'in öğretiminden geçtikleri için onların fikirleri göz ardı edilmez. Âlimlerin çoğunluğu tabiûnun ictihad ve görüşlerilerinin bağlayıcı olmadığını kabul ederler.

Hadisler rivayet eden ravi sayısına göre de farklı isimler alır. Bunlar mütevatir, meşhur ve âhad hadisler şeklinde sınıflandırılabilir. Şimdi bu hadis çeşitlerini sırasıyla görelim.

TAMAMLAYALIM

Kaynağına göre hadis çeşitlerini ve anlamlarını yazarak aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

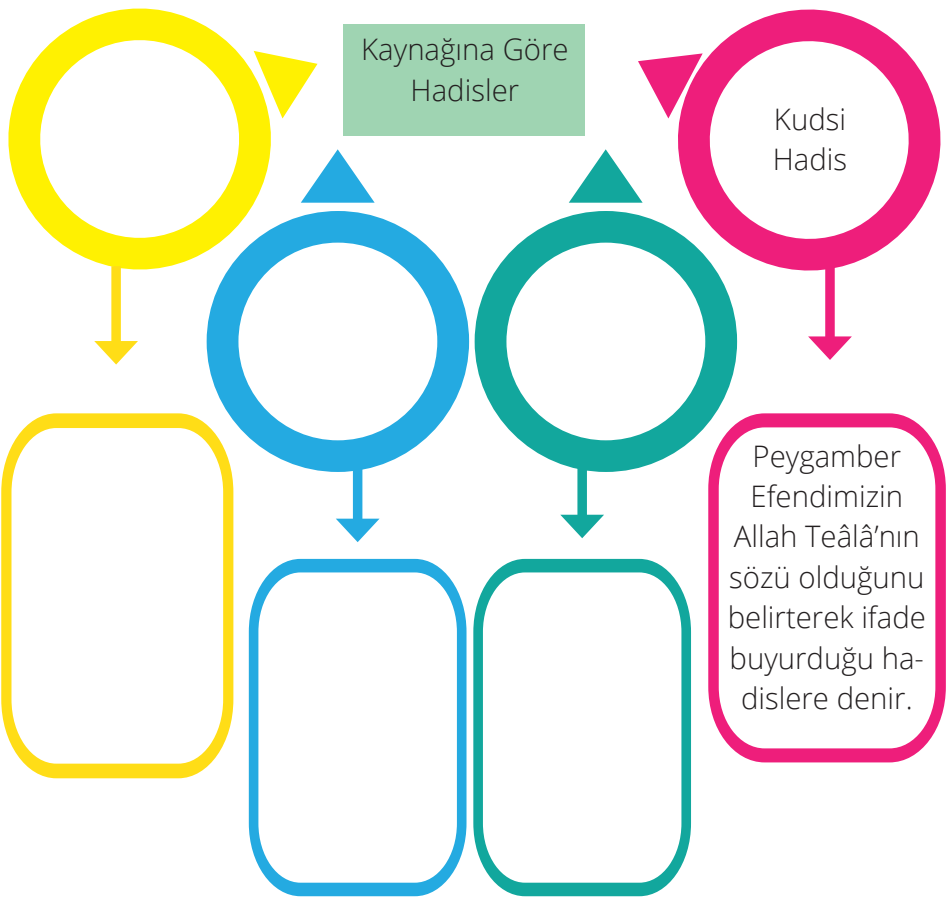

2. Ravi Sayısına Göre Hadis Çeşitleri

2.1. Mütevatir Hadis

Mütevatir, çok sayıda kişi tarafından rivayet edilmiş haber anlamına gelir.

Mütevatir hadis, yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun naklettiği hadislerdir. Bir hadisin mütevatir olması için üç şart lazımdır.

a. Ravilerinin yalan üzere birleşmesi mümkün olmamalı: Bazen bir bilgi o kadar yaygın bir şekilde gelir ki işitenler onun doğruluğunda tereddüt göstermezler. Böyle gelmeyen bir bilgiyi ise hemen reddederler. Mesela İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği mütevatir bir bilgidir ve dost düşman herkes tarafından böyle nakledilir. Birisi İstanbul'un aslında Kanûnî Süleyman tarafından fethedildiğini iddia etse mütevatir bir bilgiye ters düştüğü için hemen reddedilecektir. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarının varlığı ya da namaz rekâtlarının sayısı gibi haberler bize mütevatir yolla ulaşmıştır.

b. Her nesilde aktarılmış olmalı: Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan topluluğun her nesilde devam etmesi gerekir. Şayet bir nesilde haberin yaygınlığı azalırsa tevâtür gerçekleşmez. Mesela 1999'da Marmara bölgesinde büyük bir deprem olduğu, o depremi yaşamasak da bizler için mütevatir bir bilgidir. Ancak bundan beş yüz yıl önce yine aynı bölgede bir deprem yaşandığı söylense bu mütevatir bilgi sayılmaz. Çünkü bu bilgi söz konusu dönemde yaygın bir şekilde konuşulsa da daha sonraki zamanlarda yaygın olarak nesillerden nesillere nakledilmemiştir, yaygın olarak da bilinmemektedir.

c. Mütevatir bilgi; görme ve işitme gibi duyulara dayalı bilgidir: Buna göre aklî çıkarımlar ya da inançlar mütevatirin konusu değildir. Mesela, şu anda dünyanın en kalabalık inanç gruplarından birini oluşturan Hristiyanlar, "İsa, Allah'ın oğludur." dediklerinde bu mütevatir haberin konusu değildir. Zira bu bir inançtır. Ancak "Hz. İsa kendisinin peygamber olduğunu söyledi." cümlesi mütevatir bir haberdir. Çünkü onun bu sözü işitmeye dayalıdır ve Hz. İsa'nın bu sözünü işiten ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan gruplar tarafından günümüze ulaştırılmıştır.[9]

Pek ağır şartları olan mütevatir hadisler detay bilgilerde değil, daha çok genel haberlerde görülür. Bir hadis veya bilgi tevâtür seviyesine ulaştığı zaman kesin bilgi ifade eder. Dolayısıyla mütevatir bir bilginin reddedilmesi söz konusu olamaz. Mütevatir hadisler lafzî ve manevi olmak üzere iki kısma ayrılır.

9 Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, s. 17.

Lafzen Mütevatir:

Bir hadisin aynı veya benzer sözcüklerle her nesilde yalan üzere birleşmesi mümkün olmayan topluluk tarafından nakledilmesidir.[10] Bu hadislerin sayısı azdır. Lafzen mütevatir hadise şu örnek verilir:

مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

"Benim adıma kasten yalan söyleyen kimse cehennemdeki yerine hazırlansın."[11] Bu hadis, sahabe ve daha sonraki nesillerde birçok kişi tarafından nakledildiği için lafzen mütevatirdir.

Mânen Mütevatir:

Resul-i Ekrem'in farklı zamanlarda söylediği sözlerin veya yaptığı hareketlerin her biri mütevatir şartlarını taşımayabilir. Ancak bazen bu söz veya davranışların ortak noktası mütevatir seviyesine ulaşır.

Hz. Ali'nin Bedir'de kahramanca savaştığı temel kaynaklarda yer alır. Uhud, Hendek, Hayber ve diğer savaşlarda da Hz. Ali'nin birçok kahramanlık gösterdiği bilinmektedir. Bu olayların her biri mütevatir sayılmasa da söz konusu farklı olaylardan elde edilen ortak nokta Hz. Ali'nin kahraman ve cengâver bir kişiliği olmasıdır.[12] Buna mânen mütevatir denilmektedir.

TARTIŞALIM

Resulullah ile ilgili mütevatir bir bilgi söyleyiniz ve bunun neden mütevatir sayıldığını tartışınız.

Mânen mütevatir hadisler lafzen mütevatir hadislere göre çok daha fazladır.

2.2. Meşhur Hadis

Hadisçilere göre, her nesilde en az üç ravisi olan rivayetlere **meşhur hadis** denir.[13]

Abdullah b. Amr'ın Peygamber Efendimizden naklettiği şu hadis meşhur hadis olarak bilinir:

"Allah Teâlâ ilmi insanların hafızalarından silip unutturmak suretiyle değil, fakat âlimleri öldürüp ortadan kaldırmak suretiyle alır. Neticede ortada hiçbir âlim bırakmaz. İnsanlar bir kısım cahilleri kendilerine lider edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur; onlar da bilmedikleri halde fetva verirler. Neticede hem kendileri sapıklığa düşer hem de insanları saptırırlar."[14]

Meşhur hadisler, birçok isnadı bulunduğu için genelde sahih rivayetlerdir. Ancak bu, söz konusu rivayetlerin tamamının sahih olmasını gerektirmez. Çünkü her nesilde üçten fazla ravisi olmasına rağmen, bu raviler güvenilir sayılmadığı için çok sayıda hasen veya zayıf hadis de bulunmaktadır.[15]

10 Kettânî, Nazmü'l-Mütenâsir, s. 17; Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 237-240.
11 Buhârî, İlim, 38; Müslim, Mukaddime, 3.
12 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 94.
13 İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar, s. 49.
14 Buhârî, İlim, 34; Mahmud Tahhân, Teysîru Mustalahi'l-Hadis, s. 12.
15 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 95.

2.3. Âhad Hadis

Mütevatir şartlarını taşımayan hadisler genel olarak "âhad" ismini alırlar. "Âhad" kelimesi "bir, tek" anlamına geldiği için çoğu kere "âhad hadis", tek kişinin naklettiği hadis zannedilir ki bu doğru değildir. Çünkü âhad hadis mütevatir seviyesine ulaşamamış hadistir.

Hadis kitaplarında yer alan rivayetlerin büyük çoğunluğu âhad hadislerdir. Bunlar ravi sayısı bakımından tevâtür şartlarına ulaşamamış hadislerdir.[16] Âhad hadislerin çeşitli kısımları olmakla beraber bunların en yaygın olanı **meşhur** terimidir.

Meşhur terimini halk arasında meşhur/yaygın hadislerden de ayırmak gereklidir. Çünkü halk arasında meşhur bir rivayet sahih olabileceği gibi uydurma da olabilir. Örneğin *"Mümin, müminin aynasıdır."*[17] hadisi halk arasında meşhur sahih bir hadistir. Ancak *"Kediyi sevmek imandandır."*[18] hadisi, halk arasında yaygın olmasına rağmen uydurma bir rivayettir.

TAMAMLAYALIM

Ravi sayısına göre hadis çeşitlerini ve anlamlarını yazarak aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

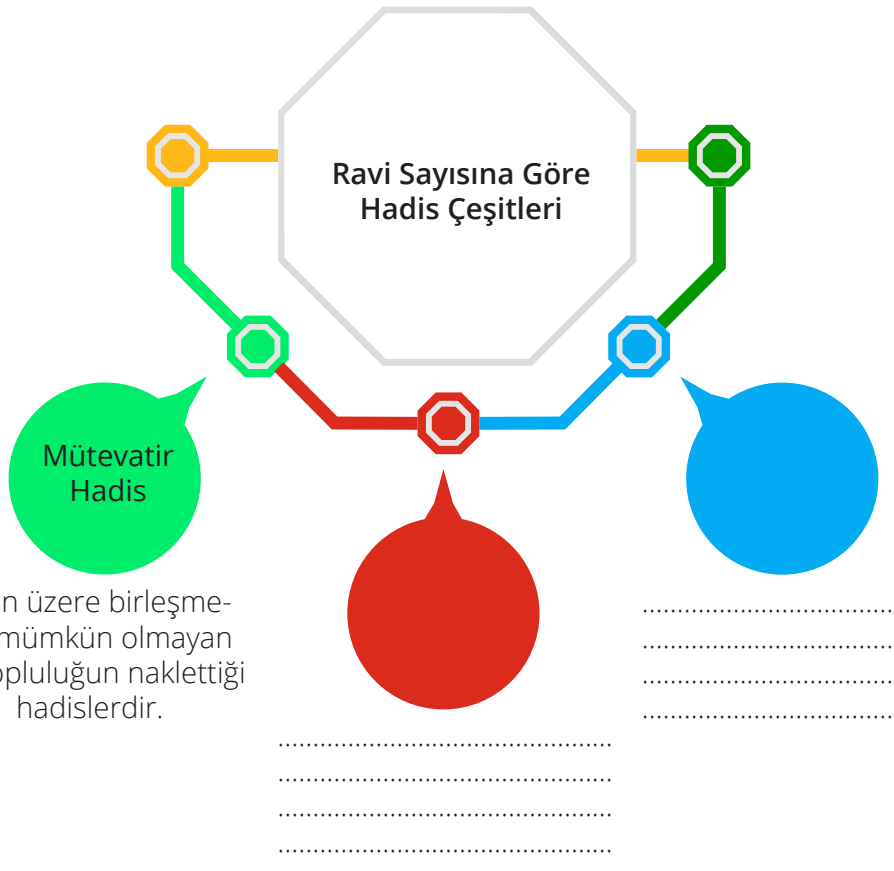

16 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 94.
17 Ebu Dâvûd, Edeb, 49.
18 Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1, 347.

3. Sıhhat Derecesine Göre Hadisler

Hadisler sıhhat derecesine göre sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üç kısma ayrılır:

3.1. Sahih Hadis

Sahih hadis, âlimlerin Resulullah'a ait olduğunu tespit ettikleri hadislerdir. Bunun tespit edilebilmesi için hadisin isnadı ve metni incelenir. Bir hadisin sahih olması için şu beş şart gereklidir:

Bir hadisin sahih olabilmesi için senet zincirinde kopukluk olmamalıdır.

1. İsnadın muttasıl olması: Hadisi kitabında nakleden müelliften, Peygamber Efendimize kadar isnadın (ravî zincirinin) kesintisiz olması gerekir. Buna göre mesela Buhârî bir hadisi hocasından, hocası da kendi hocasından almış olmalıdır. Bu şart senedin her halkasında devam etmelidir.

2. Ravilerin adil olması: İsnad zincirinde yer alan her bir şahsın güvenilir olması gerekir. Hadis nakli gibi önemli bir konuda güvenilir olmak, her şeyden önce Müslüman olmak ve Allah'tan korkmak demektir. Aklı tam olmalı ve İslam'ı Allah ve Resulü'nün öğrettiği şekilde yaşamalıdır. Aksi takdirde rivayet ettiği hadis sahih kabul edilmez.

Bir hadisin sahih olabilmesi için aranan şartlar

3. Ravilerin zabt sahibi olması: Zabt, bir şeyi iyi ezberlemek veya korumak demektir. İsnad zincirinde yer alan raviler hadisleri ezberlerinden naklediyorlarsa onları iyi ezberlemeleri, kitaplarından naklediyorsa bu hadisleri iyi korumaları gerekir. Bu şartları yerine getirmeyen raviler zabt yönüyle kusurlu sayılırlar. Rivayet ettikleri hadis de sahih olmaz.

4. Hadisin şaz olmaması: Güvenilir bir ravi, diğer güvenilir ravilerin hadisleriyle çelişen bir hadis naklederse bu hadis şâz/çoğunluğa aykırı olur. Şaz hadis sahih hadis değildir.

5. Muallel olmaması: Hadislerdeki gizli kusura **illet**, böyle bir kusuru bulunan hadise de **muallel** denir. Sahih hadis, ancak konunun uzmanlarınca bulunabilen bu tür gizli kusurlardan uzak olmalıdır.[19]

19 Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvî, 2, 132 vd.

Bu beş şartı taşıyan hadisler, sahih hadislerdir. Hadis kaynaklarında bu şartları taşıyan pek çok hadis vardır. Hatta Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) el-Câmiu's-sahih adlı eserlerine sadece sahih kabul ettikleri hadisleri almışlardır. Bütün İslam âlimleri sahih hadislerin fıkıh ve diğer uygulamayla ilgili konularda kaynak olarak kullanılacağını kabul etmişlerdir. Böyle bir hadisi reddetmek doğru değildir.

3.2. Hasen Hadis

Sahih hadisin şartlarını taşımasına rağmen, ravilerden biri zabt bakımından kısmen kusurlu olursa hadis **hasen** adını alır.[20] Başka bir deyişle sahih hadisle hasen hadis arasındaki tek fark bir ravinin hafızasının bir parça zayıf olması, zabtının istenen seviyeye çıkamamış olmasıdır.

Hasen hadis de sahih hadis gibi dinen delil olarak kabul edilen güvenilir hadisler kapsamındadır.

Sahih hadis şaz olmamalıdır.

3.3. Zayıf Hadis

Sahih ve hasen hadisin şartlarını taşımayan hadislere zayıf denir. Sahih hadis tanımında yer alan beş şarttan birinin eksik olması o hadisi zayıf derecesine düşürür. Bir hadiste söz konusu beş şarttan hangisi eksikse, bu hadis ona göre yeni isimler alır.

Örnek verecek olursak hadisin ravilerinden biri ya da birkaçı adil olmazsa hadis zayıf olur. Ya da yine hadisin ravilerinden biri ya da bir kaçı zabt yönüyle kusurlu ise hadis yine zayıf olur. Yahut senedde ardı ardına gelen hoca ve talebe aslında aynı çağda yaşamamış, birbirini görmemiş kişiler ise hadis zayıf bir hadis kabul edilir. Hadis güvenilir başka hadislere aykırı bilgiler içeriyorsa zayıftır. Ya da ilk bakışta anlaşılamayan gizli bir kusuru ortaya çıkarsa da zayıf hadis olarak adlandırılır.

Hadisin zayıf olması aslında iki sebepten birine dayalıdır:

Ravinin ya da senedin zayıf olması.

Ravinin zayıf olması, aranan şartlara sahip olmaması yahut hata yapmasından kaynaklanmaktadır.

ARAŞTIRALIM

Buhârî ve Müslim'in dışında, eserine sadece sahih hadisleri almayı ilke edinmiş başka muhaddisler var mıdır? Araştırınız.

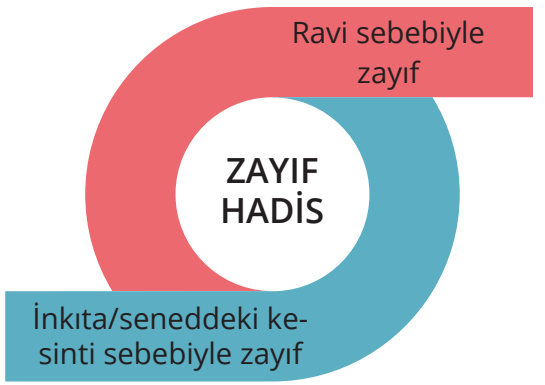

20 İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar, s. 78.

Senedin zayıf olması ise ınkıtâ olarak ifade edilir. Senedde ardı ardına gelen kişilerin gerçekte hoca talebe olmaması durumunda, birbirinden hadis rivayet edebilmesi mümkün değildir. Senedinde inkıta bulunan hadis **munkatı'** hadistir. Zayıf kabul edilir.

Senedindeki kesinti/inkıta nedeniyle zayıf kabul edilen hadislere şu örneği verebiliriz:

Âmir b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber kış orucunun kolay elde edilmiş bir ganimet olduğunu söylemiştir.[21]

Bu hadisi aktaran Âmir b. Mes'ûd, sahabi değildir. Resulullah'ı görmemiştir. Tabiun kuşağındandır. Bu nedenle bu hadis seneddeki inkıta/kesinti sebebiyle zayıftır. Bu şekilde senedinden sahabi ravinin düştüğü zayıf hadislere **mürsel hadis** denir.

TARTIŞALIM

Sahabi, Tâbiîn

Yukarıdaki isnad zincirinde hadisin mürsel olması için kimin doğrudan Hz. Peygamberden nakletmesi gerekir?

Mürsel hadis neden zayıf sayılır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Ravisi sebebiyle zayıf kabul edilen hadislere de şu örneği verelim:

"Abdullah b. Vehb → Zeyd b. Hubab → Ebu Muaz → Zührî → Urve b. Zübeyr isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Aişe şöyle demiştir: ˝Resulullah'ın abdest aldıktan sonra kurulandığı bir havlusu vardı.˝[22]

Bu hadisin senedinde yer alan ravi Ebu Muaz hadis âlimleri tarafından zayıf bir ravi olarak kabul edildiği için[23] bu hadis de ravisi sebebiyle zayıf bir hadistir.

Zayıf hadis, uydurma hadis demek değildir. Peygamberimize ait olma olasılığı düşük olan hadistir. Bir başka deyişle zayıf hadisle aktarılan bir bilgi, düşük ihtimalle de olsa peygamberimizin sözü ya da davranışı olabilir. Bu nedenle birçok ilim adamı zayıf hadisleri terk etmemiş, bazı konularda delil olarak kullanmışlardır.

21 Tirmizî, Savm, 73.
22 Tirmizi, Tahare, 40.
23 İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, s. 249.

TAMAMLAYALIM

Sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini ve anlamlarını yazarak aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

Sıhhatine Göre Hadisler

Sahih Hadis	.....	.....	.....
Âlimlerin Resulullah'a (s.a.v.) ait olduğunu tespit ettikleri hadislerdir.	.....	.....	.....

TARTIŞALIM

Aşağıdaki şemayı inceleyip bu hadisin niçin zayıf sayıldığını tartışınız.

4. Mevzu Hadisler

Mevzu hadis, hadis diye uydurulan sözler hakkında kullanılan bir terimdir. Tarih içinde birtakım çıkarcı kişiler ve gruplar Peygamberimize (s.a.v.) ait olmayan söz ya da fiilleri sanki onun sözü ya da fiilleriymiş gibi nakletmişlerdir. Bu uydurma rivayetlere hadisçiler **mevzu hadis** adını vermiştir. Gerçekte mevzu hadisler, "hadis" bile sayılmaz, ancak uyduran kişi böyle bir iddiada bulunduğu için "hadis" diye adlandırılmıştır. Bu durum herhangi bir maddi değeri olmamasına rağmen sahte paraya "para" denmesine benzetilebilir.

Hadis uydurmacılığının ortaya çıkışı siyasi, sosyal birçok sebebe dayanır. Ancak muhaddisler hadis uyduran kişilere ve uydurdukları haberlere karşı büyük bir mücadele vermiş, uydurma rivayetlerle sahih hadisleri ayırt etme konusunda titiz ölçüler ve yöntemler geliştirmişlerdir.

4.1. Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkış Nedenleri

Resulullah'ın hadislerini her bir Müslümanın benimseyip uygulaması gerekir. Fakat imandan nasibini almamış bazı şahıslar bu durumu istismar ederek Resul-i Ekrem adına hadis uydurmuşlardır. Oysa Peygamber Efendimiz , *"Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."*[24] buyurmuş, hadis uydurmanın büyük bir günah olduğunu açıklamıştır.

Hz. Peygamberin hayatında ve onun vefatını takip eden yıllarda hadis rivayeti açısından güvenli bir ortam vardı. Sahabiler hadis rivayetinde titizlik gösteriyor, *"Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."* hadisini kendilerine rehber ediniyor, "Resulullah şöyle buyurdu." derken son derece dikkatli davranıyorlardı.

NOT EDELİM

Kur'an'a ve akla gerçekten aykırı olan hadisler uydurmadır. Zira Allah'ın Resulü Kur'an'a ve akla aykırı bir şey söylemez. Ancak bir hadisi okuduğumuz zaman, bu şu ayete aykırı diye onu aceleyle reddetmek veya akla ters diye onun uydurma olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Çünkü o hadis gerçekten Kur'an'a veya akla aykırı olmadığı halde, bizim Kur'an'dan anladığımıza veya bizim aklımıza aykırı olabilir. O yüzden iyice araştırmadan bir sonuca varmamak gerekir. Zira uydurma bir hadis için "Resulullah böyle söyledi." demek ne kadar yanlışsa, Resul-i Ekrem'den gelen bir hadisi gerekli araştırmayı yapmadan hemen reddetmek de bir o kadar tehlikelidir.

Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle Müslümanlar arasında iç savaşlar başladı. Bu savaşlardan sonra ortaya çıkan kargaşadan hadis rivayetindeki titizlik de olumsuz manada etkilendi. İslam'ı içine sindiremeyen bazı şahıslar bu karışık dönemi fırsat bilerek devam eden yıllarda çeşitli hadisler uydurdular ve bunları topluma yaymaya çalıştılar. Hicri ikinci ve üçüncü asırda da hadis uydurma olayları devam etti. İnsanları hadis uydurmaya iten sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Grup Görüşünü Savunma

Birinci asırda meydana gelen iç savaşlar toplum içinde ayrışmaya neden olmuş ve bu yüzden ortaya çıkan dinî akımlar sonraki zamanlarda da etkisini sürdürmüştür. Çeşitli siyasi mezhepler içinde yer alan ama gerçekte İslam'a düşman olan bazı kişiler kendi gruplarının lehine, karşı grupların ise aleyhine hadis uydurmaya başladılar.

YORUMLAYALIM

Meşhur muhaddis Abdurrahman b. Mehdî'nin aşağıdaki sözünü yorumlayınız.

"Gerçek âlim, bir hadis kendi görüşlerine uysa da uymasa da onu naklederler. Sözde âlimler ise sadece çıkarlarına uyan hadisleri naklederler."

(Abdulfettah Ebu Gudde, el-İsnad mine'd-dîn, s. 30.)

Örneğin siyasi mezhepler kendi görüşlerinin doğruluğunu savunmak ve görüşlerine delil sunmak amacıyla hadis uydurmuşlardır. Kimileri, özellikle Hz. Ali'nin Resulullah'tan sonra halife olması gerektiğine dair hadisler uydurdu. Ayrıca Hz. Peygamberden Hz. Ali'nin

24 Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 3.

faziletine dair sahih bir şekilde nakledilen hadislerle yetinmeyerek onlara yenilerini ekledi-ler. "Ali insanların en hayırlısıdır. Ona inanmayan kâfirdir."[25] uydurması buna örnek olarak verilebilir.[26] Bu ve benzeri rivayetlere karşı, Muâviye b. Ebî Süfyân taraftarları arasındaki kötü niyetli kişiler, Muâviye b. Ebî Süfyan'ın faziletine dair hadisler uydurarak cevap verdiler. "Allah katında güvenilir üç kimse vardır: Ben, Cebrâil ve Muâviye b. Ebî Süfyan." uydurması[27] buna bir örnektir.

Fıkhî mezhepler adına uydurulan hadisler de grup görüşünü savunmak için hadis uy-durma başlığına dahil edilebilir. İkinci asır ve sonrasında oluşan fıkhî mezheplerin cahil ve dini hassasiyeti düşük taraftarları kendi mezheplerini ya da imamlarını öven, diğerlerini ise aşağılayan uydurmaları topluma yaymaya çalıştılar. Bu uydurmalardan birine göre güya Al-lah Resulü şöyle demiş: "Ümmetimden Muhammed b. İdrîs (eş-Şâfiî) adında biri çıkacak. Ümmetime şeytandan daha fazla zararlı olacak. Yine ümmetimde adı Nu'man, künyesi Ebu Hanîfe olan biri gelecek ve ümmetimin ışığı olacak."[28] Bu gibi uydurma rivayetler körü körü-ne mezhep bağlılığının nereye varacağını göstermektedir.

b) İslam Düşmanlığı

Müslümanlar, Resul-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ebu Bekir döneminde, İslam'ı terk ederek halifeye savaş açan kimselerle mücadele etmişler, Hz. Ömer döneminden itibaren ise hızlı bir fetih hareketine girişmişlerdi. O dönemin büyük devletlerinden biri olan İran bölgesindeki Sâsânî Devleti kısa sürede dize getirilmiş ve oldukça geniş bir toprak parçası İslam devletine katılmıştı.

Savaş gücüyle Müslümanları yenemeyeceklerini anlayan ve daha sinsi bir plan geliştiren kişiler, uydurma hadisler yoluyla İslam toplumunu yıkmayı denediler. Zındıklar yani Allah'ın birliğini ve ahiret gününü kabul etmiş görünmelerine rağmen kalpleri İslam'a karşı kinle dolu olan bu şahıslar, anlamı oldukça saçma hadisleri toplumda yaymaya gayret ettiler. Onlar bu vesileyle aslında İslam'ın akıl almaz fikirler içerdiğini vurgulamak istemişlerdir. "Rabbimi Mina'da insanların önünde boz bir deveye binmiş halde gördüm, üzerinde yün bir cübbe vardı."[29] şeklindeki uydurma rivayet böyle bir zındıklığın ürünüdür.

c) İslam'a Hizmet Arzusu

Hadis uydurmayı tetikleyen en düşündürücü sebeplerden birisi İslam'a hizmet etme ar-zusudur. Kendini dindar sanan bazı Müslümanlar, çevresindekilerin namaz, oruç gibi ibadet-lere düşkün olmadıklarını görünce, bu ibadetleri çekici hale getirmek için Peygamber adına hadisler uydurmuş, vaatlerde bulunmuşlardır. "Şu sureyi şu kadar okursan şöyle şöyle sevap alırsın." şeklindeki uydurmalar bu çeşide örnek olarak verilebilir.[30]

"Ağacın kurdu içinde olur." atasözünü haklı çıkartırcasına bu şahısların İslam'a verdikleri zarar, diğerlerinden daha fazla olmuştur. Çünkü bu kişiler; ibadet eden, görünüş itibariyle

25 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 1, 348.
26 M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 34.
27 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 2, 17.
28 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 2, 48.
29 Aliyyü'l-Kârî, el-Esrârü'l-Merfua, s. 209.
30 M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 56-61.

insanda şüphe uyandırmayan kişilerdi. Ayrıca konusu itibariyle uydurdukları rivayetler de hiçbir Müslümanın şüphe duymayacağı namaz, oruç gibi zaten Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde sıkça zikredilen konulardı. O sebeple âlimler bu tür şahısların uydurmalarını tespitte diğerlerinden daha fazla zorlanmışlardır.

d) Şahsi Çıkar Sağlama Arzusu

Bazı sahtekârlar ise para, makam ve mevki kazanmak için hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Mesela Abbasi halifesi el-Mehdî'nin kuş yarıştırdığını gören Gıyâs b. İbrâhim, "Ancak ok, deve, at yarışlarından ödül alınabilir." hadisine "kuş yarışını" da ekleyerek halifenin gözüne girmeye çalışmıştır. Ancak Halife Mehdî, buradaki yalanı fark edince Gıyâs'ı "Senin bu kafan yalancı kafasıdır." diye azarlamıştır.[31]

Elindeki bir malı daha iyi pazarlamak ve böylece çıkar sağlamak için o malı bir şekilde Peygamber Efendimiz ile irtibatlandırmak da aynı şekilde hadis uydurmaya dahildir.

TAMAMLAYALIM

Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini yazarak aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

4.2. Mevzu Hadislere Karşı Alınan Tedbirler

İslam âlimlerinin uydurma sözlere karşı aldıkları en önemli tedbir, nakledilen hadislerin kaynağını sorgulamak olmuştur. Bu âlimler, bir hadisi rivayet eden kimsenin o hadisi kimden aldığını sormakla yetinmemiş, onların hocalarının isimlerini de söylemelerini istemişlerdir. Böylece hadislerin isnadlarıyla birlikte zikredilmesi zorunlu hale gelmiştir. Muhaddisler isnada önem vermekle, aslında Resulullah'ın hadislerini korumaya önem vermişlerdir. Zira isnadlar, hadis metinlerinin Resul-i Ekrem'e hangi yolla ulaştığını ortaya koyan önemli göstergelerdir.

31 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 1, 42.

Hadis âlimlerinin, yalancıların isimlerini ve onların uydurmalarını bir araya toplamaları da mevzu hadislerin belirlenmesinde önemli bir tedbir olmuştur. Hatta yalancı ve zayıf ravilerin adlarını ve onların rivayetlerini toplayan pek çok hacimli kitabın yazılmış olması, bu işe ne kadar önem verildiğini gösterir. Böylece toplum içinde yalancılar ortaya çıkmış, onların uydurma sözleri de insanlar tarafından tanınmıştır.[32]

OKUYALIM

Meşhur Abbâsî halifesi Harûn er-Reşîd'in huzuruna bir zındık getirilmişti. Halife onun öldürülmesini emretti. Zındık:

"Peki! Allah Resulü'nün adına bin hadis uydurdum. Onları ne yapacaksın?" diye sordu.

Harun er-Reşid:

"Ey zındık herif, sen kendine bak! Abdullah b. Mübarek, Ebu İshâk el-Fezârî gibi âlimler hadisleri inceliyorlar ve uydurmaları tek tek ayıklıyorlar." diye cevap verdi.

(Zehebî, Siyerü A'lami'n-Nübelâ, 8, 542.)

Hadis âlimlerinin bu tür çalışmalarından biri de halk dilinde meşhur olan hadisleri veya farklı kitaplarda yer alan rivayetleri tek tek incelemeleri ve onları sıhhat açısından değerlendirmeleridir. Çünkü onlar bu eserlerde doğru olan hadislerle uydurma rivayetleri ayırt etmeye çalışmışlardır. Bir kitapta yer alan hadislerin sıhhat açısından değerlendirilmesi, günümüz âlimleri tarafından da önem verilen bir çabadır.

NOT EDELİM

Peygamber adına yalan uydurmak en büyük günahlardan biridir. Zira Allah'ın Resulü: *"Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."* buyurmuştur.

(Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 3.)

Mevzu bir hadisi uydurma olduğunu belirtmeden nakleden kimse de büyük bir günah işlemiş olur. Çünkü o da yalana ortak olmuştur. Ancak hadisin uydurma olduğunu bilmeden nakletmek böyle değildir. Bununla birlikte ciddi bir konuda araştırma yapması gerektiği halde yapmadığı için kusur işlemiş olur.

(İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 140.)

32 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 140-142.

4.3. Mevzu Hadislerin Yol Açtığı Zararlar

Hadis uydurmak, hayatımızı Kur'an-Sünnet yerine hurafelerle doldurmaktır. Başka bir deyişle her uydurma rivayet hayatımızdan sahih bir sünnetin çıkarılması demektir. Çünkü uydurmalarla meşgul bir zihin veya kalp, Peygamber Efendimizden sahih bir şekilde gelen sünneti uygulamaya sıra bulamayacaktır.

Mevzu hadisler toplumdaki bölünmüşlüğü körüklemiştir.

Hadis uydurmak, sonuç itibariyle Allah ve Resulü'ne bir eksiklik nispet etmektir. Çünkü Allah, İslam'ı son din olarak göndermiş, Resul-i Ekrem de sünnetiyle onu hayatına uygulamıştır. Dinde bir eksiklik yoktur. O hâlde iyi niyetle bile olsa şu ibadetler yapıldığında şu kadar sevap alırsın şeklindeki uydurmalar, her şeyden önce Allah'ın bir şeyleri eksik bıraktığını düşünmek anlamına gelir ki bu da Allah'a ve Rasûlü'ne iftira etmek demektir.

Hadis uydurmak ve uydurulan sözlerin peşinden gitmek toplumsal olarak bölünmek demektir. Çünkü bu sözleri uyduranlar, Resulullah'ın ağzından kendi grup, ırk ve mezheplerini överken, kendilerinden olmayanları en ağır ifadelerle kötülemişlerdir. Karşı taraftakiler bu uydurmalara aynı şekilde cevap verince toplumsal barış kaybolmuş, birbirlerine kâfir diyen insanlar türemiştir.

Hadis uydurmak, insanların gözünde İslam'ı kötülemektir. Çünkü aklın almayacağı, kabul etmeyeceği bir takım sözleri Peygamberimizin sözleri zannederek okumak, hem Müslümanları dininden soğutacak hem de İslam'a girmek isteyenleri bundan vazgeçirecektir.[33]

Bir şeyin sahtesi en çok gerçeğine zarar verir. Uydurma sözlerin İslam toplumuna verdiği en büyük zarar ise Resulullah'ın hadislerine karşı bir güvensizlik ortamı oluşturmasıdır. Bu yüzden âlimler isnad sistemini kurmak suretiyle uydurma olanlarla olmayanları titiz bir şekilde ayıklamış, yalancıların gayretlerini boşa çıkarmış ve hadislerin güvenli bir şekilde rivayet edilmesi için gayret sarf etmişlerdir.

BİLGİ KUTUSU

Muamelat

İslam fıkhının ibadetlerle ilgili hükümlerinin dışında kalan ve insanların birbirleriyle veya bireyin toplumla yahut da toplumların birbirleriyle olan hukuki, idari, mali, iktisadi ve beşeri ilişkilerini düzenleyen bölümü.

(Dini Terimler Sözlüğü, s.424)

33 İsmail L. Çakan, Hadis Usulü, s. 139.

5. Muamelat İle İlgili Hadis Metinleri

1

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Bir kadınla dört sebepten dolayı evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dindar oluşu. Sen dindar olanı seçmeye bak ki bolluğa eresin."*

(Buhârî, Nikâh, 16; Ayrıca bk. Müslim, Radâ, 53.)

2

عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ، خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِیَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ »

Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Nebî'si Dâvûd da kendi elinin emeğini yerdi."*

(Buhârî, Büyû, 15.)

3

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« ... مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"...Bizi aldatan bizden değildir."*

(Müslim, Îmân, 164.)

4

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ:

« لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِى وَالْمُرْتَشِى »

Abdullah b. Amr'dan (r.a.) şöyle nakledilmiştir: *"Resulullah rüşvet alana da verene de lânet etmiştir."*

(Ebu Dâvûd, Akdiye, 4.)

5

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لاَ يُبَالِى الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ، أَ مِنْ حَلاَلٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Nebî şöyle buyurmuştur: *"Öyle bir zaman gelecek ki bir kişi kazancının helal mi yoksa haram mı olduğuna aldırmayacak."*

(Buhârî, Büyû, 16.)

6

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« أَبْغَضُ الْحَلاَلِ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى الطَّلاَقُ »

Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: *"Allah'ın en çok sevmediği helal eşini boşamaktır (talak)."*

(Ebu Dâvûd, Talâk, 3; Ayrıca bk. İbn Mâce, Talâk, 1.)

7

عَنْ عَائِشَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ:

« مَا خُيِّرَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ اِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَأْثَمْ، فَإِذَا كَانَ الْإِثْمُ كَانَ أَبْعَدَهُمَا مِنْهُ، وَاللّٰهِ مَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ فِى شَىْءٍ يُؤْتٰى اِلَيْهِ قَطُّ، حَتّٰى تُنْتَهَكَ مِنْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ، فَيَنْتَقِمُ لِلّٰهِ »

Hz. Aişe şöyle demiştir: Resul-i Ekrem iki şeyden birini yapma hususunda serbest kaldığı zaman günah olmadığı takdirde kolay olanı seçerdi. Eğer bir şey günahsa ondan en uzak duran da kendisi olurdu. Peygamber, Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenmemiş ise şahsı adına hiç kimseden intikam almazdı. Ancak Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenmiş ise onun cezasını mutlaka verirdi.

(Buhârî, Hudûd, 10, Ayrıca bk. Müslim, Fezâil, 77.)

OKUMA PARÇASI

KIZ EVLAT YETİŞTİRMEK

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ :

« مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتّٰى تَبْلُغَا جَاءَ يَوْمَ القِيامَةِ أَنَا وَهُو كَهَاتَيْنِ وَضَمَّ أَصَابِعَهُ »

Enes İbni Mâlik'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yan yana bulunacağız." buyurdu ve parmaklarını bitiştirdi.

(Müslim, Birr ve's-Sıla, 149.)

HADİSİN SAHABİ RAVİSİ: ENES B. MÂLİK

Medineli olan Enes daha on yaşında bir çocukken Resul-i Ekrem Efendimiz bu güzel şehre hicret etti. Annesi Ümmü Süleym, onu elinden tutarak Resulullah Efendimize getirdi. Enes'in iyi bir çocuk olduğunu söyleyerek onu Efendimizin hizmetine verdi. Enes akşama kadar Peygamber Efendimizin yanında bulunur, akşam olunca da Kuba'daki evlerine giderdi. Efendimizin yanında pek çok savaşa katıldı.

Peygamber Efendimiz çok zeki bir çocuk olan Enes'i pek severdi. Enes'in söylediğine göre kendisine "oğulcuğum!" diye seslenir, onu hiç azarlamaz, dövmez, beğenmediği bir iş yapsa bile, "Bunu niçin yaptın?" demezdi. Zaman zaman ona "iki kulaklı" anlamında "Zül üzüneyn" diye takılırdı.

Hz. Peygamber Enes'e uzun ömürlü, çok çocuklu ve varlıklı olması, Allah Teâlâ'nın onu cennetine koyması için dua etti. Efendimizin duası aynen gerçekleşti. Enes yüz yılı aşkın bir hayat sürdü. Pek çok çocuğu, torunu ve serveti oldu.

Resul-i Ekrem'den duyup öğrendiği, mükerrerleriyle birlikte 2286 rivayetle en çok hadis bilen yedi sahabinin üçüncüsü idi. Okuma yazması olduğu için duyduğu hadisleri yazardı. Bu rivayetleri Medine'de ve daha sonra yerleştiği Basra'da yüzlerce talebesine öğretti.

Peygamber Efendimizi en iyi tanıyanlardan biri olduğu için, tıpkı Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem gibi yaşar, onun gibi namaz kılardı.

Enes'in annesi Ümmü Süleym ile üvey babası Ebu Talha, ileri gelen ashab-ı kirâmdandı. Peygamber Efendimiz onların evine sık sık uğrar, orada nâfile namaz kıldırır, Ümmü Süleym'in yemeğini yer, evlerinde öğle uykusuna yatar, onlara hayır dua ederdi.

Enes hicretin 93. yılında, 103 yaşında Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

AÇIKLAMALAR

Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları himâye edip büyütmek yetişkinlerin vazifesidir. Çocukları hayata hazırlamak, yıllarca devam eden bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyütüp yetiştirmek daha fazla bir dikkat ve îtina ister.

Çocuğu himâye edip yetiştirmek iki şekilde olur. Biri maddî ihtiyaçlarını temin etmek, diğeri onu manevi bakımdan besleyip iyi bir terbiye almasını sağlamaktır.

Kız çocuklarının himâyesi, onları sevmek, erkek çocuklardan ayırt etmemek, iyi bir eğitim almalarını sağlamakla başlar; nihayet onların dürüst ve namuslu bir kişiyle bir yuva kurmasını sağlamakla devam eder. Hatta Resulullah Efendimizin işaret buyurduğuna göre bu himâye daha sonraları da devam eder. Merhamet Pınarı Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Her kim üç kız çocuğunu himâye edip büyütür, güzelce terbiye eder, evlendirir ve onlara lütuf ve iyiliklerini devam ettirirse, o kimse cennetliktir."

(Ebu Dâvûd, Edeb 121.)

Yetiştirilmesi tavsiye buyurulan kız çocukları insanın kendi çocuğu olabileceği gibi, kız kardeşleri, sonradan evlendiği eşinin çocukları, hatta başkalarının himâyeye muhtaç çocukları olabilir. Bu konuda yakınlık veya uzaklık önemli değildir.

[Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (Tercüme ve şerh: M. Yaşar Kandemir vd.), C 2, s. 303-304; a.g.e., C 1, s. 106-107.]

HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

1. Kız çocuklarını yetiştirip hayata hazırlamak Allah'ı ve Resulullah'ı memnun eden bir davranıştır.
2. Kızlarının İslam esaslarına göre büyütülmesini ve eğitilmesini sağlayan anne babalar, ahirette Resul-i Ekrem Efendimize komşu olacaklardır. Ne mutlu onlara!..

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Kutsî hadisin tanımını ve özelliklerini yazınız.

.....
.....

2. Zayıf hadis nedir? Dinî delil olarak değerini açıklayınız.

.....
.....

3. Mevzû hadislere karşı alınan önlemleri açıklayınız.

.....
.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Ömer b. el-Hattab şöyle dedi: "Bizim çarşımızda dinde fakih olandan başkası satış yapmasın."

Bu hadisle ilgili aşağıdaki değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

A) Maktû ve fiilî hadis

B) Mevkuf ve fiilî hadis

C) Mevkuf ve takrîrî hadis

D) Maktû ve kavli hadis

E) Mevkuf ve kavli hadis

2. Ravi sayısı bakımından hadisler ……, ... ve ……. olmak üzere üçe ayrılırlar.

Bu cümlede boşluklara sırayla hangi terimler gelmelidir?

A) mütevatir/meşhur/âhad

B) sahih/hasen/zayıf

C) merfû/mevkuf/maktu

D) mevzu/meşhur/mütevatir

E) merfû/mütevatir/âhad

3. Mütevatir hadis ile ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

A) Her nesilde aktarılan haberdir.

B) Kesin bilgi ifade eder.

C) Sahabi ravisi olmayan haberdir.

D) Yalan üzere birleşemeyecek kadar çok kişi tarafından aktarılır.

E) Duyu organlarına dayalı haberdir.

4. Aşağıdakilerden hangisi hadis uydurmacılığının sebeplerinden biri olmamıştır?

A) Grup görüşünü savunma

B) İslam düşmanlığı

C) İslama hizmet arzusu

D) Şahsi çıkar sağlama

E) Halifelerin ilim adamlarını hadis uydurmaya zorlaması

5. Aşağıdaki özelliklerden hangisi sahih hadisin şartlarından değildir?

A) Ravilerinin adil olması

B) Ravilerinin zabıt olması

C) Senedinin muttasıl olması

D) Hadisin birden fazla senedinin olması

E) Hadisin illetten uzak olması

C. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. (.....) Bir Müslüman, Hz. Peygamberin tavsiyesine göre, kendisi çalışıp çabalamalı, emek harcayarak kazanç sağlamalıdır. Bu şekilde davranan kişiler Allah'ın ve Peygamberin rızasına uygun yaşamış olur. Emek hırsızlığı dinimizde yasaktır.

2. (.....) Doğrularla beraber olmak insanda "takvâ" duygusunu geliştirir.

3. (.....) Zayıf hadis, uydurma hadis demek değildir. Peygamberimize ait olma olasılığı düşük olan hadistir.

4. (.....) Güvenilir bir râvi, diğer güvenilir râvilerin hadisleriyle çelişen bir hadis naklederse bu hadis şâz olur ve sahih olma özelliğini kaybeder.

5. (.....) Hadis ravisinin zabt sahibi olabilmesi için, hafızasının güçlü olması ve ezberlediklerini unutmaması gerekir.

6. (.....) Samimi ve dindar Müslümanların, çevrelerindeki kişileri namaz, oruç gibi ibadetlere teşvik etmek amacıyla hadis uydurmuş olmaları kabul edilebilir bir durumdur.

7. (.....) Sahabilere nispet edilen söz, fiil ve onaylara (takrirlere) Maktû hadis denir.

D. Peygamberimizin sahabilerinden ve hadis ravisi olan Enes b. Mâlik (r.a.) hakkındaki bilgilerinizi gözden geçirerek aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Allah'ın Resulu Muhammed.
(Peygamber Efendimizin mührü.)